

З початку виникнення перших туристичних продуктів стиль суспільного життя ставав щораз мобільнішим і активнішим. Швидкий розвиток туризму за останніх п'ятдесят років можна порівняти з промисловою революцією. Так, з 1950 по 1996 рік кількість міжнародних туристичних перевезень збільшилась в чотири рази.

Швидкі темпи розвитку туризму та його масовість призвели до негативних змін природного середовища в окремих регіонах. Стали непридатними для відпочинку і рекреації забруднені пляжі, території з надмірним шумом, розвиненою ерозією, збіднілим ландшафтом, тобто туризм почав нищити основи свого існування. З'явилася створення нової системи поглядів на розвиток цієї галузі, яка б змінила власне спосіб мислення людини. Свідченням перелому в ментальності сучасних туристів є:

- о зростання екологічної свідомості;
- о зростання досвідченості в подорожах;
- о підвищені вимоги до якості послуг;
- о вимогливий вибір мети подорожі.

Вплив туризму на природне довкілля

Вплив туристичної інфраструктури на довкілля

Вплив туристичного транспорту на природне довкілля виявляється через викиди в атмосферу шкідливих газів автомобілів, підвищення рівня шуму, а також через будівництво нових доріг, стоянок автозаправних станцій і станцій технічного обслуговування. Викиди забруднюють повітря (в атмосфері з'являється вуглекислий газ, важкі метали, сполуки хлору, фтору, ртуті, миш'яку), що призводить до зникнення рідкісних видів рослин, різних мікроорганізмів, переміщення в інші місця диких звірів. Надмірний шум відлякує їх, наприклад, шум силою 40-60 децибел викликає хвилювання, зменшує час відпочинку, апетит. При 65 децибелах спостерігається роздратування вегетативної і гормональної систем, при 75 - відбуваються глибші розлади. Внаслідок дії шуму у ссавців зменшується кількість молока, сповільнюється приріст молодняка, відбуваються передчасні пологи. Від шуму реактивного літака гинуть личинки бджіл, бджоли втрачають орієнтацію, у пташиних гніздах тріскається шкаралупа яєць.

Найчастіше усі заклади харчування і проживання, які обслуговують туристів, сконцентровані у важливих екосистемах. До них належать пляжі, узбережжя рік і озер, у горах вони розташовані неподалік гірських хребтів, на територіях з гарними краєвидами. Це призводить до знищення найцінніших природних систем і об'єктів. Досить часто неочищені стічні води з готелів, ресторанів, туристичних баз потрапляють в озера, ріки і моря, завдаючи значної шкоди підводній флорі й фауні, а також тваринам, життя яких пов'язане з водою (бобри, видри, дикі гуси, качки). Крім того, для експлуатації туристичних закладів потрібна велика кількість прісної води, внаслідок чого її брак відчуває природне середовище і його мешканці. Додаткову проблему створює значна кількість відходів. Часто сміття скидають посеред лісу чи в море, що, крім шкоди для довкілля,

погіршує санітарно-епідеміологічний стан природних територій. Шкідливим є і будівництво нових туристичних об'єктів. Відбувається вирубування лісів, відлякування звірів, руйнується структура ґрунту, гине велика кількість дрібних тварин і рослин.

Вплив туристичних занять на природу

Одними з найпоширеніших туристичних занять є відпочинок, ігри, товариські зустрічі на природі. Це призводить до:

- о витоптування, пошкодження рослин, ґрунту від вогнищ, відлякування звірів;
- о винесення грибів, ягід, квітів;
- о занесення органічних і неорганічних матеріалів (харчових відходів, паперу, металу, скла тощо), нових органічних видів (насіння, тварин).

Найгірший вплив має витоптування.

Присутність навіть однієї людини не минає для довкілля безслідно. Ущільнюється ґрунт, спресовується підстилка, гинуть сходи; збір грибів, ягід, квітів зменшує можливість самовідновлення рослин; зламана гілка, зарубка чи насічка на стовбурі спричинюють зараження дерев хворобами і шкідниками. Звичайно, вплив однієї людини чи групи людей ззовні малопомітний, оскільки раніше чи пізніше все відновлюється до попереднього стану. Проте при масовому напливі людей процеси відновлення відбуваються повільніше, ніж процеси руйнування.

Насамперед витоптується (ущільнюється, перетирається і руйнується) лісова підстилка на ділянках, які інтенсивно відвідують відпочивальники; її маса зменшується удвічі й більше разів. Пошкоджуються корені та кореневища рослин, які знаходяться в підстилці або безпосередньо під нею. У лісах зникає багато типових трав, а на їх місці з'являються бур'яни. Корінні лісові трави - пролісок, ряст, анемона, купина та інші - ламкі.

Достатньо наступити на родину один раз, що вона загинула не кажучи вже про масове витоптування.

При витоптуванні зменшується повітромісткість ґрунту. Об'ємна вага його в незайманих місцях становить 0,55 - 0,88 г/см³, на стежках і дорогах збільшується до 1,61-1,63 г/см³. Внаслідок ущільнення ґрунту, особливо глинистого чи суглинистого, в нього погано проникає волога, збільшується глибина його промерзання, утруднюється постачання кореневої системи киснем, погіршуються інші необхідні для її росту умови, у коренів зменшується кількість всмоктувальних закінчень, подача води у крони дерев, зростає поверхневий стік води, з'являється ерозія ґрунту, яка призводить до утворення ярів. Істотно погіршуються умови існування ґрунтових мікроорганізмів, зменшується чисельність мезофауни.

Під впливом інтенсивної рекреації поступово зменшується кількість листя на деревах, укорочується хвоя, знижується приріст по діаметру і у висоту, з'являється суховершинність. Частина дерев всихає, довговічність деревостану зменшується, порушується його ярусність, змінюється породний склад, а отже, затримується природне відновлення рослин. У лісах, які інтенсивно використовуються для відпочинку, зникають гриби і ягідні рослини, стає менше птахів, які гніздяться на землі та в нижньому ярусі (співочий дрізд, соловей, синьошийка та ін.), погіршуються умови існування для багатьох інших представників тваринного світу, збільшується кількість комах-шкідників.

Ще одним популярним видом туристичних занять є лижні прогулянки, які у горах призводять до знищення трав'яного покриву і підліску на розташованих неподалік населених пунктів схилах гір. Металеві канти лиж легко зрізують кущі, нищать хвойні посадки, а в передвесняний сезон нерідко пошкоджують ґрунт, який за літо не встигає відновити своїх продуктивних властивостей. Внаслідок цього на місцях гірськолижних трас починається ерозія ґрунту, утворюються яри. Значної шкоди природному довкіллю завдають роботи, пов'язані з підготовкою трас, надмірне знищення лісів на великих територіях, використання різної техніки (екскаваторів, бульдозерів).

Великої шкоди довкіллю завдає неорганізований авто- і мототуризм. Хаотичний рух на автомобілях і мотоциклах за межами доріг призводить до розрихлення ґрунту, знищення трав'яного покриву, моху, ягідників, грибниць. В лісах, на луках автомобілі залишають особливо глибокі колії або виривають разом з корінням рослинність, яка скріплює ґрунт, розбивають ґрунтове покриття, перетворюють його на легко переносний матеріал для вітру і води. Місця зупинок і стоянок забруднюються моторними маслами, паливом, різними засобами для чищення.

Різні туристичні заняття спричиняють різний вплив на довкілля. Він може бути нульовим (наприклад, вплив серфінгу, ковзанярства на замерзлих річках і озерах) або ж найвищий ступінь знищення та забруднення природи, до якого призводять різні масові відпочинкові заходи, ігри й зустрічі на природі, авто- та мототуризм (див. табл. 4.3).

Таблица 4.3

[illegible]

	слин ний	арин ний	ру нт	ельє ф пове рхні	ідкр иті вод и	овіт ря	од и	овер хня земл і	ндша фт	стичні сть	агр о за по же ж
<i>Дуже сильний вплив на природне довкілля</i>											
Авт омобі льні рейди	5	5	5	4	2	4	2	4	2	5	4
Рейд и на мотоци клах	5	5	5	3	2	4	3	3	3	5	4
Відп очинок у лісі	5	5	4	4	3	3	2	4	1	5	2
Відп очинок у молоді жному таборі	4	3	4	3	3	3	3	2	2	3	3
Това риські зустріч і на природ і	3	4	4	2	2	2	2	4	2	4	5
Ігри на природ і	5	4	5	3	1	1	1	3	1	3	3
Кара ван	3	3	4	3	2	2	2	3	2	3	4
<i>Значний вплив на природне довкілля</i>											
Ман дрівки на мотоци клах	2	2	3	2	1	3	1	3	1	4	3
Піш охідні	4	3	3	2	-	1	-	3	-	3	4

вк											
Піш охідні подоро жі в горах	3	2	4	4	2	-	1	2	-	3	3
Вело сипедн і прогул янки	3	3	3	2	-	-	-	2	-	1	2
Авт омобі льні поїздк и по шосе	-	2	-	-	1	4	2	3	3	5	3
Под орожі річка м и та озера м и	3	3	1	1	3	1	3	-	-	2	2
Саф арі	3	3	2	1	1	3	1	3	1	4	3
Спу скання з гір на лижах	4	3	4	4	-	-	-	2	-	1	-
Збир ання дарів природ и	5	4	3	2	-	1	-	2	2	2	5
Мот оровод ні заняття	1	4	-	-	4	4	4	-	-	5	-
Відп очинок на пляжі	2	3	1	3	2	2	4	3	-	2	-
Спе леологі чні	2	2	2	3	1	2	2	3	-	-	-

вк											
Ман дрівки з намето м	3	2	3	1	1	1	1	3	-	1	5

Закінчення табл. 4.3

[illegible]

мандрі вки дорога ми											
Відв ування об'єкті в, які охорон яються	1	2	-	-	1	-	1	2	2	3	3
Спо ртивна морськ а рибалк а	-	3	-	-	2	-	2	-	-	3	-
Вел осипед ні мандрі вки дорога ми	1	1	-	-	-	-	-	2	-	-	3
Каяк арство, весляр ство	3	2	-	-	2	-	2	-	-	-	-
Ама торськ а стрільб а	1	3	1	-	-	-	-	1	-	4	2
Пірн ання	1	4	-	3	1	-	1	-	-	-	-